

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію

«Хорове диригування в Китаї другої половини XX – початку XXI століття: освітній та виконавський аспекти»

ЛЮ ФАНЬ,

поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 025 – Музичне мистецтво,
галузь знань 02 – Культура і мистецтво

Актуальність обраної теми дисертації та її зв'язок з науковими планами, програмами та темами. Дисертація Лю Фань є вагомим внеском у дослідження китайського хорового мистецтва. Авторка детально проаналізувала складний і багатогранний процес розвитку хорової культури Китаю в другій половині XX – на початку XXI століття, враховуючи як історичні, так і сучасні контексти. Обґрунтування вибору теми дослідження «Хорове диригування в Китаї другої половини XX – початку XXI століття: освітній та виконавський аспекти» демонструє глибоке розуміння Лю Фань специфіки китайської музичної культури та її історичного розвитку. Дисертаційна робота охоплює широкий спектр питань, від соціокультурних чинників до виконавської практики, що дозволяє отримати цілісне уявлення про особливості китайської хорової школи.

Виходячи з вищесказаних тез, актуальність представленого дисертаційного дослідження не викликає сумнівів, адже у ньому запроваджено перший досвід системного аналізу китайського хорового диригентського мистецтва, його виконавських та освітніх традицій як окремого мистецького феномену.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана на кафедрі музикознавства та культурології Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка згідно з науковою темою кафедри «Тенденції розвитку української культури і

мистецтва минулого та сьогодення у контексті світової інтеграції» (державний реєстраційний номер 0121U107489). Тему дисертації затверджено вченою радою Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (протокол № 11 від 26 квітня 2021 року).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, їх достовірність та наукова новизна.

Мета дисертаційного дослідження – «висвітлити особливості історичного розвитку та національно-культурних традицій хорового диригування в Китаї, розкрити специфіку цього феномену у виконавському та освітньому аспектах у другій половині XX – на початку XXI століття» [Дис. - с. 22].

Об'єкт дослідження – диригентсько-хорове мистецтво Китаю.

Предмет дослідження – виконавські та освітні тенденції розвитку хорового диригування в Китаї другої половини XX – початку XXI століття.

Досягнення поставленої мети вимагало вирішення ряду завдань, обґрунтовано сформульованих авторкою, від історичної ретроспективи (виявлення особливостей розвитку на різних етапах, корегування періодизації з урахуванням сучасних концепцій), виконавської практики (аналіз специфіки виконавських традицій у другій половині XX – початку XXI століття Китаю), освітнього компонента (теоретичне обґрунтування освітньої складової хорового диригування в Китаї), до аналізу творчості визначних диригентів Китаю та узагальнення їхніх мистецьких добутків.

Теоретичною базою дослідження та фундаментом наукової концепції стали праці українських та іноземних науковців щодо: теорії та історії музичного мистецтва (О. Афоніна, О. Берегова, Ван Юйхе, Н. Горюхіна, І. Котляревський, Л. Кияновська, О. Коменда, І. Коновалова, О. Котляревська, І. Коханик, Лі Лімін, Лю Бінцян, Лю Цзинчжи, Ма Вей, О. Маркова, В. Москаленко, І. Пясковський, О. Самойленко, Сянь Сінхай, Ю. Чекан, С. Шип); історико-теоретичних та методологічних засад диригентсько-хорового мистецтва, у тому числі китайського (І. Антіпіна, О. Батовська, І. Бермес, Є.

Білявський, Ван Цзяцин, Ван Юйхе, Ген Іно, Н. Герасимова-Персидська, Го Юнь Нань, Гун Вейді, В. Дейнега, Жень Сюлей, І. Заболотний, О. Заверуха, О. Козіна, М. Колесса, А. Лащенко, Лінь Є, Лінь Хай, Лянь Лю, О. Михайличенко, Сін Сяомен, Сюй Дуньгуан, Сюй Цін, Ю. Ткач, Тянь Сяобао та ін.); національних основ та інтегративних процесів у музиці (А. Авдієвський, О. Батовська, О. Бенч-Шокало, Ван Лі Лін, Ван Те, Ван Цяпін, С. Грица, Гуань Цзяньхуа, Гуй Цзюньцзе, І. Гулеско, Ден Еньї, Кайсень Ян, О. Козаренко та ін.); жанрово-стильових засад та інтерпретації хорової творчості (Є. Бондар, Ван Лін Лі, Вей Дзюнь, Гуй Цзюньцзе, О. Заверуха, О. Катрич, Ю. Мостова, Т. Орлова, Тан Фань, О. Чайка); розвитку світового та китайського диригентсько-хорового виконавства та освіти (О. Батовська, І. Бермес, Н. БелікЗолотарьова, Н. Біляєва, Ю. Іванова, О. Ігнатовська, О. Катрич, А. Мартинюк, Ма Сюй, А. Растрігіна Т. Смирнова та ін.); довідкові, біографічні та монографічні праці з хорової творчості та виконавського мистецтва видатних китайських диригентів та колективів.

Дослідження розвитку хорового мистецтва та диригування в Китаї ґрунтується на комплексному застосуванні різноманітних наукових методів. Це дозволило забезпечити всебічний аналіз феномену та отримати об'єктивні результати. Основні методи, що були використані: історико-культурологічний, семантико-семіологічний, мистецтвознавчий, естетичний та культурологічний, теорія виконавської майстерності та психолого-фізіологічні дослідження, історичний, порівняльно-аналітичний, інтерпретаційно-аксіологічний, аналітико-систематизуючий, історико-біографічний, музично-виконавський аналіз.

Комплекс загальнонаукових і спеціальних музикознавчих методів, запроваджений у дослідженні, став методологічною основою аргументації наукових положень дисертації.

Новизна, цінність, практична доцільність праці постає у тому, що вперше: Переосмислена періодизація етапів розвитку китайського хорового мистецтва, особливо в контексті «культурної еволюції»; Визначені ключові

тенденції розвитку китайського хорового мистецтва, зокрема взаємодія національних традицій та західних впливів; Проаналізовано жанрову палітру китайського хорового мистецтва, особливо в другій половині ХХ – на початку ХХІ століття; Визначено ключові чинники розвитку та критерії оцінки освітнього компонента хорового диригування в Китаї; Проаналізовано творчість відомих китайських диригентів, таких як Ма Гешун, Ян Хуннянь, Ян Лянкунь, Ян Лі, Ван Цзюнь, Чжен Сяоін, У Лінфень, Ван Ян, Сюй Руйці та ін., та виділено особливості їхньої виконавської манери.

Значущість результатів дослідження для науки та практики.

Відзначу практичне значення пропонованої дисертації, яка має як теоретичну, так і практичну цінність. Дисертація Лю Фань містить низку цікавих і нових спостережень, які повною мірою розкривають проблематику китайського хорового диригентського мистецтва в національному та світовому контексті. Пропоноване дослідження має значний потенціал для розвитку українського музикознавства та внесення нового бачення в розуміння особливостей китайської музичної культури. Воно дозволяє глибше оцінити досягнення китайських хорових диригентів та їхній вплив на світову музичну культуру.

Основні положення, матеріали та висновки дисертації можуть бути використані при написанні наукових праць на відповідну тематику, у виконавській та освітній діяльності професійних музикантів, музикознавців, хорових виконавців і диригентів. Доцільно їх використання у навчальних курсах у закладах мистецької освіти: «Історія хорового мистецтва», «Хорове диригування», «Виконавська інтерпретація», «Аналіз музичних творів» та ін.

Структура та зміст дисертації, її завершеність і відповідність встановленим вимогам щодо оформлення такого типу наукових праць.

Матеріал, методи, теоретична і джерельна бази, наукова новизна отриманих результатів дозволяють засвідчити логічність й послідовність структури дослідження, концептуальну доцільність кожного розділу та підрозділів дисертації. Логіка дослідження розгортається відповідно до

традиційної будови (анотації, вступ, три розділи з підрозділами, висновки, список використаних джерел та додатків.). Загальний обсяг дисертації становить 213 сторінок, основний текст викладено на 168 сторінках. Список використаних джерел включає 212 найменувань, з 57 них іноземними мовами.

Термінологічний аналіз базових понять дисертації, що відображені у ключових словах китайська хорова культура, диригентське мистецтво, хорове виконавство, диригування, освіта, композиторська творчість, жанрова специфікація, історико-культурні періоди, «культурна революція», соціально-політичні умови, кризові явища, модернізація, стильові трансформації, диригентська інтерпретація, індивідуальний стиль, жінки – хорові диригентки, Ма Гешун, Янь Лянкунь, Ян Хуннянь, Ян Лі, Ван Цзюнь, Чжен Сяоін, У Лінфень, Ван Ян, Сюй Руйці. вказують на чіткий орієнтир дисертанта щодо поставлених питань та вимірюють обсяг дискусії.

Отже, зміст та логіка викладу матеріалу відповідає всім встановленим МОН України стандартам та пропозиціям до робіт такого рангу.

Виокремимо основні компоненти наукового дискурсу дисертаційного дослідження, які найбільш змістовно увиразнюють дослідницьку концепцію авторки.

У *Вступі* дослідниця чітко визначила актуальність обраної теми, обґрунтувала її наукову новизну та практичну значущість, мету та завдання, об'єкт і предмет, схарактеризувала матеріал та методи дослідження, апробацію результатів дисертації.

У *Першому розділі* «Історико-теоретичні аспекти розвитку хорового мистецтва та диригування в Китаї» авторка чітко простежує еволюцію жанрів, стилів та тематики хорових творів у різні періоди розвитку Китаю, підкреслюючи вплив політичних подій та ідеологічних установок. Матеріали першого розділу дисертації демонструють глибоке розуміння Лю Фань взаємозв'язку між історичним, соціальним та культурним контекстом і розвитком китайського хорового мистецтва. Опоненту імпонує, по-перше, комплексний підхід, авторка розглядає розвиток китайського хорового

мистецтва як багатогранний процес, що залежить від різних факторів; по-друге, опора на факти (Лю Фань підтверджує свої висновки конкретними прикладами з історії китайської музики); по-третє, акцент на національній специфіці (авторка підкреслює важливість збереження національного колориту в китайській хоровій музиці).

Отримані результати дослідження *Другого розділу* демонструють глибоке розуміння Лю Фань особливостей диригентської діяльності в контексті розвитку китайського хорового мистецтва. Дослідниця чітко виділяє ключові аспекти, такі як формування власної інтерпретації, значення мануальної техніки, роль диригента в розвитку професійного та творчого рівня хорового колективу, а також аналізує сучасний стан китайського хорового виконавства. Цінним внеском у коло зазначеної проблематики є спроба розкриття поняття «*ірраціональний елемент*», який є важливим компонентом виконавської творчості хорового диригента. У підрозділі 2.1. дисертантка надає цінні інформативні матеріали щодо видатних постатей хорових диригентів, які є засновниками виконавських традицій диригентсько-хорового мистецтва Китаю, успішно їх продовжують і затверджують. Серед них: Ян Хуннянь, Ян Лянкунь, Ма Гешун, Чжен Сяоін, Ян Цзярен, Не Чжунмін, У (Бу) Лінфень, ґ Віджай Упадхайя, Ван Сюйфен, Чень Гоцюань.

Підрозділ 2.2. містить інформативні матеріали хорової концертної діяльності Китаю другої половини ХХ – початку ХХІ ст. У контексті розкриття тематики дисертації авторка вбачає за необхідне висвітлити «творчі добутки видатних китайських хорових диригентів і колективів на прикладі їх концертної діяльності та фестивального руху в Піднебесній, розглянути формування організаційних засад і концертних традицій хорового мистецтва Китаю другої половини ХХ – початку ХХІ століття» [Дис. – С. 100-101].

Лю Фань докладно проаналізувала творчу діяльність провідних хорових колективів Китаю: Хор симфонічного оркестру Китаю, Хор державного Великого театру Китаю, Великий хор Китайського телерадіомовлення, Пекінський філармонічний хор, Шанхайський молодіжний хор, Шанхайський

хор дитячого радіо, Весняний дитячий хор та виявила їх художньо-виконавські пріоритети та ключові досягнення творчої діяльності. Серед них: професіоналізм, вплив західної музичної культури, міжнародне визнання, різноманітний репертуар, поєднання традиційного та сучасного, оригінальні постановки, співпраця з видатними диригентами.

Важливими аспектами творчої діяльності хорів є: збереження національних традицій, інновації, соціальна активність, міжнародне співробітництво.

У підрозділі 2.3. авторка дисертації досліджує вплив західної музичної культури на китайське хорове мистецтво, а також визначає сучасні тенденції та проблеми в цій галузі. Визначено наступні ключові моменти названих процесів: інтернаціоналізація, підвищення професіональних вимог до диригентів, авторка підіймає питання модернізації системи підготовки хорових диригентів, необхідності пошуку нових методів навчання та адаптації до сучасних реалій; важливість індивідуального підходу до кожного учасника хору, а також необхідність глибокого розуміння авторського задуму при виконанні музичних творів; важлива роль педагогічних кадрів, які повинні володіти диригентськими навичками для керівництва шкільними хорами. Загалом, текст дає всебічне уявлення про стан і перспективи розвитку хорової освіти та диригування в Китаї. Авторка аналізує як історичні аспекти, так і сучасні тенденції, підкреслюючи важливість поєднання національних традицій з досягненнями світової музичної культури.

Розділ 3 «Хорове мистецтво Китаю крізь призму індивідуальності диригента» присвячений розгляду творчої та педагогічної діяльності видатних хорових диригентів Китаю: Ма Гешун (3.1.), Янь Лянькуня (3.2.), Ян Хуннянь (3.3.), Чжен Сяоін (3.4.) та питання комунікативної системи «учитель – учень» у контексті спадкоємності традицій у диригентсько-хоровому мистецтві Китаю (3.5.).

Авторка порівнює стилі диригування чотирьох видатних китайських диригентів. Ма Гешун засновник китайської школи хорового диригування,

який поєднав західні методики з національними традиціями. Його учні стали провідними диригентами Китаю. Ян Лянкунь видатний диригент і педагог, який зробив значний внесок у розвиток китайського хорового мистецтва. Він розробив власну систему підготовки хорових виконавців і приділяв велику увагу розвитку музичного мислення у своїх учнів. Ян Хуннянь був одним з найвидатніших китайських диригентів XX століття. Його внесок у розвиток китайського дитячого хорового мистецтва є неоціненним. Він не тільки досяг високих виконавських результатів, але й створив міцний фундамент для подальшого розвитку хорової культури в Китаї. Чжен Сяоін перша жінка-диригент в Китаї, яка досягла світового визнання. Вона була піонером у просуванні жінок у диригентській професії. Її талановитими послідовницями стали У Лінфень, Ван Ян, Сюй Руйці та ін.

Лю Фань наголошує на їх мистецьких якостях: індивідуальній виконавській манері, своєрідній мануальній техніці, особливостях художньої інтерпретації. Також характеризує навчально-методичний та педагогічний внесок цих диригентів у розвиток хорової справи в Китаї. Доведено, що видатні хорові диригенти мали значний вплив на розвиток китайського хорового мистецтва, проте їхні підходи до диригування мали суттєві відмінності, які відображали їхню особистість, музичну освіту та культурне середовище.

Грунтовні Висновки дисертації демонструють глибоке розуміння авторкою досліджуваної теми та свідчать про проведення ретельного наукового аналізу.

Повнота викладення результатів дослідження в опублікованих працях

Основні результати та висновки дисертаційного дослідження висвітлено у 8 публікаціях, зокрема: 4 статті у фахових виданнях України (3 публікації є одноосібними, одна – написана у співавторстві), 4 – апробаційного характеру. Кількість публікацій, їх обсяг та змістовна якість, повнота висвітлення

результатів та розкриття змісту дисертації відповідають встановленим вимогам.

Спрямованість науково-практичних конференцій, на яких відбувалася апробація дисертації, зміст статей здобувача, в яких відображено основні положення і результати проведених досліджень, повною мірою розкривають порушену проблему сучасного хорового мистецтва. Вважаємо, що дисертація пройшла належну апробацію і є самостійною науковою працею, яка має завершений характер.

Дискусійні положення/зауваження до дисертації

Позитивно оцінюючи здобутки дисертанта, вважаємо за необхідне висловити в дискусійному аспекті наступні побажання та запитання до представленої дисертаційної роботи.

Зауваження:

У підрозділі 2.1. для досягнення більш повної характеристики хорового диригування як сегменту хорового виконавства в Китаї, можна було б більш детально схарактеризувати особливості мануальної техніки китайських диригентів, порівнявши її з мануальною технікою диригентів інших країн.

З метою уточнення окремих положень дисертації при знайомстві з текстом дослідження постали наступні запитання:

1. Шановна Лю Фань! У своїй роботі Ви вказуєте, що основним жанром китайської хорової творчості є обробки народної пісні. Як ви думаєте, чому? І яку роль це відіграє у китайському суспільстві?

2. Від середини XIX і впродовж всього XX століття у Китаї відбувався процес активної вестернізації культури. В дисертації це питання окремо не розглядалось. На Вашу думку, яким чином цей процес відобразився у хоровому мистецтві Китаю?

3. У першому розділі дисертації наголошується на тому, що в період «культурної революції» хорова творчість була підпорядкована ідеологічним настановам і її завданням було звеличення комуністичної партії Китаю, її

керманичів та оспівування щасливого життя в соціалістичній країні. В яких творах ці тенденції знайшли найяскравішого втілення?

Висловлені зауваження та запитання мають рекомендаційний характер і мають на меті уточнення окремих викладених положень, і не применшують значущість цілісного ґрунтового та оригінального дослідження Лю Фань.

Завершуючи відгук, зазначу, що ретельно виконана робота, новаторський підхід до визначення її концепції, розкриття проблематики вповні заслуговують позитивної оцінки.

Загальний висновок щодо відповідності дисертаційного дослідження встановленим вимогам

Ознайомлення з дисертацією Лю Фань «Хорове диригування в Китаї другої половини ХХ – початку ХХІ століття: освітній та виконавський аспекти», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 02 Культура і мистецтво за спеціальністю 025 – Музичне мистецтво і подана до захисту до разової ради Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка, дає всі підстави дійти єдино можливого висновку: дисертантка розробила оригінальну наукову концепцію, викладену в завершеному дослідженні, що відповідає чинним вимогам до робіт такого рангу за нормативними документами. Спираючись на вищезазначене, з урахуванням наукової новизни викладених у роботі положень, теоретичної та практичної значущості досягнутих у ній результатів, можна стверджувати, що дисертація Лю Фань є завершеним, самостійним, актуальним дослідженням і відповідає вимогам пп. 6, 7, 8, 11 «Порядку присудження ступеня доктора філософії», затверджену Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

Враховуючи високий ступінь актуальності обраної теми дослідження, достатній рівень обґрунтованості викладених положень і висновків, аргументації наукової новизни, повноту викладу центральних ідей у наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації (4 статтях, рекомендованих МОН України), а також той факт, що в роботі не виявлені порушення

академічної доброчесності, слід зробити такий висновок: Лю Фань заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 02 – Культура та мистецтво, за спеціальністю 025 – Музичне мистецтво.

Офіційний опонент:

докторка мистецтвознавства, професорка,
професорка кафедри хорового
та оперно-симфонічного диригування
Харківського національного університету мистецтв
імені І.П. Котляревського

Олена БАТОВСЬКА

підпис Батовська Олена
Олена
ЗАСВІДЧУЮ
Нач. загального відділу ХНУМ
"___" 20__ р. Підпис Б